

יינה של תורה

”ומה היה אומר?”:

כוח יעקב אבינו להתגבר על הגלות בבית לבן

ט”ו שיר המעלות כנגד ט”ו שנים שחיו האבות ביחד / ההוראה מדרכי המלחמה דפרידריך מלך פרייסין / גם בצרה וצוקה ה”ז ”שיר המעלות” / ”לולי ה’ שהיה לנו יאמר נא ישראל”

איתא במדרש¹: ”וישכב במקום ההוא. רבי יהודה ור’ נחמיה: ר’ יהודה אמר: כאן שכב אבל כל י”ד שנה שהיה טמון בבית עבר לא שכב; ור’ נחמיה אמר: כאן שכב אבל כל כ’ שנה שעמד בביתו של לבן לא שכב. ומה היה אומר? ר’ יהושע בן לוי אמר: ט”ו שיר המעלות שבספר תהלים, מאי טעמיה? ”שיר המעלות לדוד לולי ה’ שהיה לנו יאמר נא ישראל² - ישראל סבא”, ר’ שמואל בר נחמן אמר: כל ספר תהלים היה אומר, מזה טעם? ”ואתה קדוש יושב תהלות ישראל³ - ישראל סבא”.

משמעות שאלת המדרש ”ומה היה אומר” היא (לא במה היה מתעסק בבית לבן, דהא מפורש בקרא⁴ ”בכל כוחי עבדתי גו’ ותדד גו’ ביום גו’ בלילה ותדד שנתי מעיני” - אלא) מה היה עסק התפילה והלימוד של יעקב אבינו ע”ה שסייע בידו לעבור את הקשיים בבית לבן?

(1) ב”ר פס”ח, יא. וראה גם ב”ר פע”ד, יא.

(2) תהלים קכד, א.

(3) שם כב, ד.

(4) פרשתנו לא, ו. ועד שלמדין הלכה למעשה מיעקב שפועל ”חייב לעבוד בכל כוחו” (רמב”ם סוף הל’ שכירות.

טושו”ע חו”מ סו”ס שלז. שו”ע אדה”ז חו”מ הל’ שאלה ושכירות ס”כ).

לקראת שבת

בשעה שהי' יעקב אבינו בבית לבן, הי' הוא במצב של גלות, רחוק מבית יצחק אביו, וההתעסקות שלו הייתה צריכה להיות עם צאנו של לבן. ועד ששהייה זו בבית לבן פעלה גם בו ירידה ממדרגתו⁵ - "אם לרמאות הוא בא, גם אני אחיו ברמאות"⁶, דהיינו שהייתה אצלו רמאות בדוגמת הרמאות דלבן.

ועל זה שואל המדרש: מהיכן לקח יעקב אע"ה נתינת כח וחיזוק בגלותו. דזה ודאי שהיה זה ע"י ענין הקשור ב"דיבור", דהרי אמרו⁷ "אין יעקב שולט אלא בקולו", דהדרך בו ביטל יעקב את מנגדיו, "הידים ידי עשיו", היה ע"י ה"קול קול יעקב" - תורה ותפלה, והשאלה היא רק "מה היה אומר", והיינו, באיזה חלק בתורה או תפלה התעסק יעקב כדי לחזק את עצמו בניסיונותיו בביתו של לבן.

ובזה מביא המדרש ב' דעות, אם היה אומר "ט"ו שיר המעלות שבספר תהילים" או "כל ספר תהילים היה אומר" - דמזמורי התהילים (ט"ו המזמורים או הספר כולו) הם היו הנתינת כח והחיזוק בגלותו של ישראל סבא.

עתה יש להבין מדוע התעסק יעקב בהיותו בביתו של לבן באמירת דברים אלו דווקא. ובאמת המאן דאמר ד"כל ספר תהילים היה אומר" מובן הוא, כי בהיותו בבית לבן, לא הי' באפשרותו ללמוד תורה באותו האופן שלמד בזמן שהיה "טמון בבית עבר", וע"כ אמר תהילים שבאמירתן נוטלים שכר כנגעים ואהלות⁸; אמנם יש להבין מהי השייכות המיוחדת בין "ט"ו שיר המעלות שבספר תהילים" למצבו של יעקב בבית לבן.

***

החיד"א בפירושו לתהילים מביא⁹: "ט"ו שיר המעלות אמר דוד המלך ע"ה כנגד ט"ו שנים שחיו האבות ביחד..."¹⁰. [אברהם אבינו חי "מאה שנה ושבעים שנה וחמש שנים"¹¹, יצחק נולד כשאברהם היה "בן מאת שנה"¹² ויעקב נולד כשיצחק היה "בן ששים שנה"¹³ - והחשבון עולה ט"ו שנים ביחד].

---

5) ע"ד מ"ש באא"ע (לך יב, יא) "ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה וגו'" (ראה תורת הבעש"ט בזה - הובא במאור עיניים ס"פ שמות).

6) פרש"י עה"ת, פרשתנו כט, יב.

7) ב"ר פס"ה, כ.

8) שוח"ט א. יל"ש תהלים רמז תריג.

9) "יוסף תהלות" מזמור קכ.

10) וראה המשך דבריו שם: "וכנגד ט"ו תיבות שבפ' ויפגע במקום ויקח מאבני המקום שמהאבן ההיא נעשו שיתין והיא אבן השתיה, וכנגד ט"ו תיבות בברכת כהנים, וט"ו תיבות בפ' וזכרתי את בריתי יעקב".

11) חיי שרה כה, ז.

12) וירא כא, ה.

13) תולדות כה, כו.

לקראת שבת

יא

ועפ"ז י"ל שיעקב אמר "ט"ו שיר המעלות שבספר תהלים" כדי לעורר (גם) זכות אבות. זאת אומרת, שבנוסף לזכויות והכוחות שלו, יתעוררו ויגיבו עליו גם כוחותיהם וזכויותיהם של אברהם ויצחק - ודווקא בכח הזכויות של אברהם ויצחק, היה יכול לעבור את הקשיים והניסיונות דבית לבן. וכמו שאמר "לולי אלקי אבי אלקי אברהם ופחד יצחק הי' לי גו"¹⁴.

לבאר זה בדרך פנימיות העניינים, ועי"ז יבוא גם בעבודת השם דכאו"א מישראל - ד"מעשה אבות סימן לבנים", יש להקדים מאמר מכ"ק אדמו"ר הצמח-צדק ששמע מפ"ק דזקנו רבינו הגדול בעל התניא קודם הסתלקותו, ששמע מפי הקדוש רבי אברהם המלאך בן מורנו המגיד ממעזריטש, בענין ההוראה בעבודת ה' שלמדים ממערך המלחמה¹⁵:

עוד נלע"ד לפרש ע"פ ונאספו שמה כל העדרים. עפ"י הקדמה שמעתי מפה ק' כאאזמו"ר נ"ע בפיינא כמדומ' לי ביום ועש"ק שלפני הסתלקותו שאמר לי בשם הרב הקדוש ר' אברהם בהמגיד נ"ע ממעזריטש - וזה מאמרו - החסידות שהוציא הרב הק' ר' אברהם נ"ע מן המלחמה שהי' אז בימיו הנק' זיבען יאריקע קריג¹⁶ בין פרידריך מלך פרייסין ושאר מלכים - כי סדר מערכות המלחמה תמיד. שמחלקים כל א' החיל שלו לג' חלקים חלק א' באמצע ונק' דופן האמצעי ושתי ידות מימין ומשמאל וכן מסדר גם הצד שכנגדו לג' חלקים כאלו ונלחמים אלו מול אלו. והצלחת פרידריך אז ע"י שנתחכם שיסדר כל ג' מחנות שלו נגד מחנה וחלק א' של השונא וזהו הנק' אטאקירען¹⁷ כיון שכל ג' מחנות שלו מסבבים מחנה א' של השונה דעי"ז מתגבר בודאי עלי' ואח"כ יעשה כן למחנה ב' של השונא וכן לג' עד כלותם - והענין הוציא מזה הרב הק' ר"א ז"ל בעבודת ה' שהיא מלחמת היצר דזלע"ז עשה האלוקי' וכמו שיש מדות בקדושה אהוי"ר ורחמנות או התפארות כו' כן יש לעומת זה אהבה בסט"א תאוות רעים וכן ביראה כו'. והנה כדי לאכפא ולאהפכא לסט"א לכאורה האופן פשוט דמיני' וביה לישידי ב'י' נרגא ע"י אהבה דקדושה שיעורר לה' יפיל ויכניע האהבות זרות וכן ע"י יראה הקדושה יפיל יראות רעות כו' והוא כמשל המלחמ' שנלחם כל חלק עם שכנגדו כו' אך באמת אין זה מספיק כ"כ לנצח המלחמה כי הקליפה מתגברת ג' כ' לעתים כמ"ש ולאום מלאום יאמין. אלא שיעירו כל ג' מדות דקדושה לעומת מדה א' דקליפה ועי"ז בודאי יפילו וינצחו אותה וזהו כמשל האטאקירען כו' וכמ"כ אח"כ יעירו ג' מדות דקדושה הנ"ל נגד מדה השנית דקליפה כו' עד כלותם, ונלע"ד לפרש שזהו פי' הפסוק ונאספו כל העדרים שהם אהוי"ר ורחמ' דקדושה אז דייקא וגללו את האבן שע"פ הבאר וכמשנ"ת למעלה:

14 פרשתנו לא, מב. ולהעיר, שהפסוק שממנו למדו במדרש שהי' אומר "ט"ו שיר המעלות" הוא "לולי ה' שהי' לנו יאמר נא ישראל" שהוא ע"ד הפסוק "לולי גו' אלקי אברהם גו'". (ראה רש"י לב"ר פס"ח שם).

15 צילום כתי"ק הצ"צ נדפס בקובץ 'התמים' חוברת ג' (ווארשא חדש ניסן - תרצ"ו) עמ' ז' (בספרים המקובצים מקובצי 'התמים' הוא בח"א עמ' קכ). פיענוח הכתי"ק נעשה ע"י חברי המערכת ועל אחרייתם.

16 מלחמת שבע השנים.

17 התקפה.

לקראת שבת

דישנם ב' מיני מלחמות: האופן הרגיל הוא שמעמידים ג' קבוצות של אנשי-חיל א' לנגד השני, וכל קבוצה נלחמת עם שכנגדה. ובעבודת ה' ג' הקבוצות ד"מיין שמאל ואמצע" הם ג' המידות דאהבה, יראה ורחמנות (או התפארות)¹⁸ דישנם בקדושה וכנגדם בקליפה. ודרך המלחמה עם היצר הוא שבאהבת ה' נוצחים לאהבה זרה וכו'.

אמנם מתכסיסי המלחמה ("הצלחת פרידריך") להעמיד כל הג' קבוצות כנגד קבוצה אחת של האוייב ולנצחה. ובעבודת ה' - שבמלחמה כנגד אהבה זרה עד"מ, להשתמש באהבה דקדושה, יראה דקדושה וכן ברחמנות דקדושה. ועד"ז במלחמה כנגד יראה זרה.

וזהו הטעם שבכדי להתגבר על הקשיים והנסיונות בביתו של לבן, אמר יעקב את ה"ט"ו שיר המעלות שבתהלים" שהם כנגד "ט"ו שנים שחיו האבות ביחד" - דהרי ידוע מאוד¹⁹ אשר אברהם יצחק ויעקב הם המה הבחינות דחסד גבורה ותפארת - אהבה יראה ורחמנות. ו"ט"ו שיר המעלות" רומזים לכל האבות כפי שהם ביחד. והיינו שדווקא ע"י שעבד יעקב ועורר את כל הג' מידות דקדושה, היה ביכולתו לעמוד בכל נסיונותיו בהיותו בגלות, בביתו של לבן.

***

אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ו"ט"ו שיר המעלות שבתהלים" עניינם הוא שירה, דשירה קשורה בשמחה גלוי' (כמאמרם ז"ל²⁰ "אין אומרים שירה אלא על היין"). דאף שתוכן המזמורים עוסק ב"עזרי מעם ה' וגו'", והיינו, העזר והנתינת כח לנצח את קשיי הגלות - אך הדרך בו עוסקים בזה הוא מתוך שירה ושמחה.

ולכאורה כיצד שייך לשמוח ולומר שירה כשנמצאים בחרן, חרון אף של מקום²¹, ובבית לבן!?

אלא, שמאחר וירידתו של יעקב אבינו לבית לבן הייתה בזה כוונה עמוקה, דהירידה היא לצורך עליה, שבסוף דווקא ע"י הירידה לגלות, נתעלה מאוד מאוד עד כדי "ויפרוץ האיש מאד מאד"²². ויעקב אבינו ראה את הנולד והמכוון שבירידתו - העליה שתבוא מזה - ולכך לא הצטער והתמרמר על היותו בגלות, אלא אדרבה, גם בהיותו בבית לבן אמר "שיר המעלות"²³.

***

18 דבתורת הסוד נודע דהמידות נחלקות לג' קוים: חסד (אהבה) - מיין; גבורה (יראה) - שמאל; תפארת (רחמים) - אמצע. ואכמ"ל.

19 ראה לדוגמא לקוטי תורה אמור לה, ג.

20 ברכות לה, א.

21 פרש"י ס"פ נח.

22 פרשתנו ל, מג. ובפרט ע"פ המבואר בחסידות במשמעות הפסוק (ראה בתורה-אור לאדמו"ר הזקן פרשתנו כג, ג. ובתורת-חיים לאדמו"ר האמצעי פרשתנו לת, ב. וישלח לט, ג ואילך).

23 להעיר ממהז"ל (סוף מכות) דבראותו גודל החורבן והגלות ה' ר' עקיבא משחק, ונתבאר בזה (לקו"ש חי"ט ע' 123)

לקראת שבת

יג

העלי' הבאה ע"י הירידה דהגלות הרמוזה ב"ט"ו שיר המעלות שבתהילים" מתבאר בפירוש בהמזמור הראשון שב"ט"ו שיר המעלות":

המזמור הראשון שב"שיר המעלות" מסתיים ("הכל הולך אחר החיתום"²⁴) ב"אני שלום וכי אדבר המה למלחמה" - והכוונה, שאף שאני חפץ בשלום, "המה באים להלחם בי"²⁵. המלחמה ברוחניות הוא נגד ההעלם וההסתר דהגלות, ובפרט נגד הנסיונות המונעים ומעכבים מעבודת השי"ת, ש"המה" ה"באים להלחם בי".

וזהו התוכן דאמירת "שיר המעלות" על ה"המה למלחמה":

מחד, "אני שלום": יהודי צריך לחפש עבודת השם בדרך של "שלום", ואסור לו להעמיד את עצמו בניסיון, ואדרבה, עליו לבקש "ואל תביאנו כו' לידי נסיון".

אך לאידך, - "המה למלחמה": מצד המעלה והיתרון שנעשה דוקא ע"י מלחמה ונסיונות, הנה מזמין לפעמים השי"ת ש"המה באים להלחם בי"²⁶ שישנם כאלו הבאים להלחם ולהפריע לעבודת ה'.

ועל זאת אומרים "שיר המעלות": לא רק שהנסיונות אין בכוחם למנוע מעבודת ה' ולפעול חלישות, אלא אדרבה, ה"ירידה צורך עליה" הוא. שדווקא הנסיונות והקשיים הם הגורמים ומעוררים את האדם להתגבר בתוספת כח ואומץ ביתר שאת ויתר עז בעבודת השי"ת, עד שהוא עומד במעמד ומצב ד"שיר"!

***

הוראות התורה ה"ה נצחיים לדור ודור, ומכל זה יש ללמוד בהנהגתנו בקושי הגלות דדור האחרון, דרא דעקבתא דמשיחא:

בהתבוננות בגודל החושך כפול ומכופל דדרא דעקבתא דמשיחא, דאפי' ע"פ תורה יש מקום לשאלה "מאיין יבוא עזרי"²⁷ - אפשר ליפול ר"ל ביאוש. וע"ז באה ההוראה מהאמור: כיון שהירידה של היהודי בגלות (דוגמת "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה"²⁸) היא בשביל העלי', כדי שיהי'

67 ואילך) שהוא משום שדוקא הוא ראה בתוקף הגלות את העילוי שבא מזה בהגאולה. ולהעיר מכתבי האר"ז ל שר' עקיבא הוא גלגול (ואותיות) יעקב (ראה סדה"ד ערך ר' עקיבא סי"א).

(24) ברכות יב, א.

(25) פרש"י עה"פ.

(26) ד"המה" הוא לשון רבים, "עוה"ז שנקרא רשות הרבים". תניא ספל"ג.

(27) תהלים קכא, א (ב"ט"ו שיר המעלות").

(28) ראה זח"א קמו, א: מוקי האי קרא בגלותא. שם כג, ב. ב"ר פס"ח, יג. ובשל"ה (רצב, ב): ענין ויצא יעקב רומז ג"כ גלות. ע"ש.

לקראת שבת

"יתרון האור מן החושך" ו"יתרון לחכמה מן הסכלות"²⁹ - יש להביט (ובאופן דאשא עיני) לתכלית המכוון דהגלות - העלי' שתהי' בגאולה העתידה. ואזי, לא רק שאין מה להתפעל מחושך הגלות, אלא אדרבה ה"ה מעמיד את האדם בשמחה גלויה - "שיר המעלות".

ועי"ז פועלים שיומשך העזר והסיוע מלמעלה "עזרי מעם ה'³⁰", וה"עזר" נמשך ופועל גם בגילוי בעולם הזה הגשמי, בשמים וארץ כפשוטם, כסיום הכתוב "עושה שמים וארץ".

---

(29) קהלת ב, יג.

(30) תהלים שם, ב.